

RIIGIKOHUS

ÕIGUSTEABE- JA KOOLITUSOSAKOND

**Riigikohtu praktika kriminaal- ja väärteoasjades
september–detsember 2019**

Aktuaalse praktika ülevaade

Marin Sedman

peaspetsialist

Kaido Sikka

analüütik

Laura-Liisa Reinojaan

Tartu

2019

SISUKORD

1. STATISTILINE ÜLEVAADE	3
2. AKTUAALNE PRAKTIKA.....	4
2.1. MATERIAALÕIGUS	4
2.1.1. Elatusraha maksmisest kõrvalehoidmine (1-18-5813/52).....	4
2.1.2. Avaliku korra raske rikkumise koosseisuga kaitstavad õigushüved (1-18-5540/50)	4
2.1.3. Omanikujärelevalve teostamisel altkäemaksu võtmise kvalifitseerimine (1-16-9105/108)	5
2.1.4. Ohtu asetamine (1-17-7111/81)	6
2.1.5. Asja omavolilise kasutamise koosseis (1-18-9683/75)	7
2.1.6. Kahjuhüvitusnõue valu tekitava kehalise väärkohtlemise puhul (1-18-7833/63)...	8
2.1.7. Tsiviilõiguslik ja karistusõiguslik tervisekahjustuse mõiste (1-18-7833/63).....	9
2.1.8. Liiklusseaduse § 59 lg-s 1 sätestatud raudtee ületamise hoolsusnõue (4-18-5832/18)	9
2.1.9. Vahendlik täideviimine KarS § 356 lg-s 1 sätestatud süüteokoosseisu puhul (1-17-5210/59)	10
2.1.10. Subjekttiivne koosseis KarS § 316 tähenduses (1-18-4372/82).....	11
2.1.11. Süüdistatava nõusolek vangistuse asendamiseks üldkasuliku tööga (1-18-7276/80)	11
2.2. MENETLUSÕIGUS.....	12
2.2.1. Väärteo toimepanemises kahtlustatava politsei tulekuni või politseisse toimetamiseks kinni pidamine (4-19-841/33)	12
2.2.2. Ajutise lähenemiskeelu kohaldamine (1-19-4240/17)	12
2.2.3. Apellatsiooni läbi vaatamata jätmise selle ilmse põhjendamatusesse tõttu (1-17-9149/400)	13
2.2.4. Kannatanu kassatsiooniõigus (1-18-3901/97).....	14
2.2.5. Väärteomenetluses määruskaebuse läbivaatamisel ringkonnakohtus tehtud määruse vaidlustatavus Riigikohtus (4-18-4523/20).....	14
2.2.6. Kaudsetele tõenditele rajanev tõendamine (1-18-86/128)	15
2.2.7. Apellatsioonioiguse kasutamise soovist teatamise tähtaja arvutamine, kui süüdistatav hoiab kriminaalmenetlusest kõrvale (1-15-4308/56)	15
2.2.8. Kannatanu apellatsioonimenetluse kulude hüvitamine (1-16-6137/262).....	15
2.2.9. Tsiviilhagi õigeksvõtmine mitme kostja osavõtul (1-18-7632/56)	16
2.2.10. Teistmise alus KrMS § 366 p 5 tähenduses (1-17-3615/13).....	16
2.2.11. Apellatsioonis esitatud taotluste järjekorra tähendus kriminaalmenetluse lõpetamisel mõistliku aja möödumise tõttu (1-17-10050/74)	16

1. STATISTILINE ÜLEVAADE

Riigikohtu kriminaalkolleegium tegi perioodil 01.09.2019–31.12.2019 põhistatud lahendi 29 kriminaalasjas ja 9 väärteoasjas, sealhulgas kolleegiumi kogu koosseisus 2 kriminaalasjas.

Nimetatud perioodil tegi kriminaalkolleegium lahendeid nii materiaalõiguse kui ka menetlusõiguse teemadel. Materiaalõiguse puhul käsitas kriminaalkolleegium näiteks elatusraha maksmisest kõrvalehoidmist, avaliku korra raske rikkumise koosseisuga kaitstavaid õigushüvesid ning ohtu asetamise ja asja omavolilise kasutamise koosseise.

Menetlusõiguse puhul lahkas kriminaalkolleegium vaatlusalusel perioodil näiteks väärteo toimepanemises kahtlustatava politsei tulekuni või politseisse toimetamiseks kinni pidamist, ajutise lähenemiskeelu kohaldamise eelduseid, apellatsiooni läbi vaatamata jätmist selle ilmse põhjendamatuse tõttu ning vahistuse kestva põhjendatuse kontrolli ning kannatanu kassatsiooniõigust.

Kuigi tegemist on Riigikohtu praktika ülevaatega, tuleb silmas pidada, et **Riigikohus võtab õiguslikke seisukohti üksnes kohtulahendites**. Alljärgnevas ülevaates esitatu ei ole võrdsustatav Riigikohtu poolt lahendites väljendatud seisukohtadega.

2. AKTUAALNE PRAKTIKA

2.1. MATERIAALÕIGUS

2.1.1. Elatusraha maksmisest kõrvalehoidmine ([1-18-5813/52](#))

Otsuses **1-18-5813/52** selgitas kriminaalkolleegium, et elatusraha maksmisest kõrvalehoidumisena KarS § 169 tähenduses on vaadeldav see, kui isik rikub lapse ülalpidamise kohustust olukorras, kui tal on – või võiks temalt mõistlikult eeldatava käitumise korral olla – võimalik ülalpidamiskohustust täita või vähemalt teha seda suuremas ulatuses.¹

KarS §-s 169 sätestatud koosseisuga kaitstav õigushüve on lapse õigus saada elatist põlvnemisest tuleneva ülalpidamiskohustuse alusel. Elatise väljamõistmise eesmärk on lapse igapäevaste vajaduste rahuldamine ja tema arenguks piisavate vahendite tagamine². PKS § 100 lg 1 sätestab, et ülalpidamist antakse üldjuhul raha perioodilise maksmisega (elatis). Sama paragrahvi lõike 4 kohaselt makstakse elatist iga kalendrikuu eest ette.³

Kolleegium leidis, et ka lühemat kui ühe aasta pikkust igakuise elatise maksmata jätmist ei saa pidada ebaoluliseks hilinemiseks. Vastupidi, tegemist on kõnealuse kuriteokoosseisuga kaitstavat õigushüve ja lapse igapäevaseid vajadusi silmas pidades ebamõistlikult pika ajaga. Kuna KarS § 169 järgi on karistatav kohtuotsusega välja mõistetud igakuise elatusraha maksmisest teadev kõrvalehoidumine, **võib kolleegiumi arvates elatise maksmise kohustuse olulise rikkumisena olla käsitatav juba see, kui isik teadlikult viivitab elatise maksmisega rohkem kui üks kuu. Seega tuleb igakuise elatise maksmisest kõrvalehoidumiseks pidada seda, kui kohustatud isik rikub lapse ülalpidamise kohustust olukorras, kui tal on (või võiks olla) võimalik ülalpidamiskohustust täita või teha seda suuremas ulatuses, kuid ta jätab oma kohustuse teadvalt vähemalt ühe kuu kestel täitmata.** Lisaks võib elatise maksmisest kõrvalehoidumisena olla käsitatav elatise maksmise kohustuse süstemaatiline rikkumine ehk teisisõnu olukord, mil kohustatud isik elatist maksab, kuid teeb seda järjepidevalt põhjendamatu hilinemisega.⁴

2.1.2. Avaliku korra raske rikkumise koosseisuga kaitstavad õigushüved ([1-18-5540/50](#))

Otsuses **1-18-5540/50** selgitas kriminaalkolleegium, et KarS §-ga 263 kaitstavaks õigushüveks on esmajärjekorras avalik kord, aga sellega kaitstakse ka individuaalseid õigushüvesid.

Avaliku korra raske rikkumise üheks kvalifitseerivaks koosseisutunnuseks on vägivald (KarS § 263 lg 1 p 1). Selle tunnuse all tuleb mõista üksnes sellist tegu, mis vastab karistusseadustiku 9. peatüki 2. jao 2. jaotises („Vägivallateod“) kehtestatud ähvardamise (KarS § 120) või kehalise väärkohtlemise (KarS § 121) koosseisule⁵. Mõlema nimetatud kuriteokoosseisuga kaitstav õigushüve on inimese tervis ehk kehaline ja vaimne heaolu⁶. Seega kaitsevad KarS §-d 120 ja 121 individuaalset õigushüve, mis tähendab seda, et nii ähvardamise kui ka kehalise väärkohtlemise korral on rünne suunatud konkreetse kannatanu vastu.⁷

KarS § 263 lg 1 p 1 kontekstis asetub avaliku korra raskes rikkumises seisneva karistatava teo raskuskese oma olemuselt just teise inimese tervise kui individuaalse õigushüve kahjustamisele,

¹ RKKKo [1-18-5813/52](#), p 24. Vt ka RKKKo [3-1-1-59-16](#), p 25.

² Vt ka RKTko [3-2-1-119-07](#), p 13; RKTko [3-2-1-35-17](#), p 18.

³ RKKKo [1-18-5813/52](#), p 27.

⁴ Samas, p 28.

⁵ Vt ka RKKKo [3-1-1-25-07](#), p 13.1.

⁶ Vt nt RKKKo [3-1-1-59-11](#), p 9.1.

⁷ RKKKo [1-18-5540/50](#), p 14.

kuna selliseks teoks saab olla üksnes kas teise inimese ähvardamine või kehaline väärkohtlemine KarS § 120 või § 121 tähenduses. Mõistagi rünnatakse sel juhul ka avalikku korda, mis väljendub vägivallateo toimepanemises avalikus kohas ja asjasse mittepuutuva isiku häirimises või ohustamises.⁸ Teise inimese ähvardamine ja kehaline väärkohtlemine kui vägivallateod võivad olla toime pandud mistahes viisil ja vahendiga. Seega langevad KarS § 263 lg 1 p 1 alla vaieldamatult muu hulgas sellised kaasused, kus toime on pandud vägivald relva või relvana kasutatavat muud eset, lõhkeseadeldist või lõhkeainet kasutades. Teisiti väljendatuna hõlmab see säte juhtusid, mil üks neist vahenditest on vahetult kas konkreetse kannatanu ähvardamise või kehalise väärkohtlemise toimepanemise vahend.⁹

KarS § 263 lg 1 p 2 puhul on rünnatavaks õigushüveks üksnes avalik kord kui kollektiivne õigushüve. See punkt nimetab teo toimepanemise spetsiifilised vahendid, mis kujutavad endast juba abstraktset ohtu ümbritsevale ja ohustavad potentsiaalselt ühiskonna üldist turvalisust¹⁰. Kõnesolev punkt hõlmab vaid selliseid tegusid, mille puhul relva või relvana kasutatava muu eseme, lõhkeseadeldise või lõhkeainega ähvardamine on suunatud konkretiseerimata inimeste hulga vastu. Seega ei kätke KarS § 263 lg 1 p 2 endas vägivallategu kui ähvardamist või kehalist väärkohtlemist KarS § 120 või § 121 mõttes, vaid selle sättega on nimetatud vahendeid silmas pidades kuulutatud karistatavaks üksnes ja juba avalikkusele suunatud ähvardus, sõltumata sellest, kas sellega on kahjustatud lisaks avalikule korrale ka individuaalset õigushüve. Näitena võib tuua pommiähvarduse¹¹ või avalikus kohas kogunevate inimeste juuresolekul relvaga õhkulaskmise (ilma et see oleks kellegi konkreetse vastu suunatud) jms.¹²

Kolleegium leidis, et üldistatult öeldes on KarS § 263 lg 1 p 2 alla langevate tegude puhul erinevalt sama lõike esimesest punktist avaliku korra rikkumise keskmes üldsuse ründamine kui selline. See eristab neid kahte punkti olemuslikult ja põhjendab ühtlasi seda, miks on esimese punkti kõrvale vaja eraldi ka teise punktiga sätestatud kuriteokoosseisu. See ei välista mõistagi võimalust, et sõltuvalt asjaoludest võib sama tegu olla kvalifitseeritav ühtaegu nii KarS § 263 lg 1 p 1 kui ka p 2 järgi.¹³

2.1.3. Omanikujärelevalve teostamisel altkäemaksu võtmise kvalifitseerimine (1-16-9105/108)

Otsuses 1-16-9105/108 leidis kriminaalkolleegiumi kogu koosseis, et omanikujärelevalve tegemine ei ole käsitatav avaliku ülesandena KarS § 288 lg 1 tähenduses ja seega, kui isik võtab omanikujärelevalve tegemisel altkäemaksu, ei ole teda võimalik karistada KarS § 294 lg-s 1 sätestatud ametiisiku poolt altkäemaksu võtmise eest.¹⁴ **Omanikujärelevalve tegemisel altkäemaksu võtmine on karistatav KarS § 402³ järgi.**

KarS §-s 402³ sätestatud koosseis kaitseb kollektiivsete õigushüvedena korruptsioonivaba majandustegevust, majandusarengut ja vaba konkurentsi. Samuti kaitseb KarS § 402³ eraõigusliku isiku ja tema huvides tegutsemiseks pädeva isiku vahelist lojaalsussuhet ja aususe kohustust.¹⁵ Eeltoodu alusel leidis kolleegium, et **KarS § 402³ lg 1 katab olukorda, mil isik küsib, aktsepteerib või võtab vastu vara või muud soodustust sellise pädevuse kuritarvitamise eest, mis on talle antud eraõigusliku isiku huvides majandustegevuses**

⁸ RKKKo 1-18-5540/50, p 15. Vt ka viidatud RKKKo 3-1-1-15-17, p 24.

⁹ RKKKo 1-18-5540/50, p 16.

¹⁰ Vt ka RKKKo 1-17-9941/80, p 9.

¹¹ Vt ka RKKKo 3-1-1-7-07, p 14.

¹² RKKKo 1-18-5540/50, p 17.

¹³ Samas, p 18.

¹⁴ RKKKo 1-16-9105/108, p-d 41–48.

¹⁵ Vt RKKKo 1-16-10888/62, p 41.

tegutsemiseks. Kohtupraktikas on viidatud vajadusele kaitsta eraõigusliku pädevuse andja ja pädevuse saaja vahelist usaldus- ja lojaalsussuhet.¹⁶ Kaitstavateks õigushüvedeks on aga ka korruptsioonivaba ja aus majandustegevus, majandusareng ning vaba konkurents, mistõttu ei saa karistamisväärseks erasektori korruptsiooniks pidada ainuüksi eraõiguslikust isikust pädevuse andja huvide kahjustamist. **Eraõigusliku isiku huvides majandustegevuses tegutsemiseks pädeva isiku tegevus võib vastata KarS § 402³ koosseisule ka siis, kui eraõiguslikust isikust pädevuse andja huve ei kahjustatagi, kuid vara või muu soodustuse küsimise, selle lubamisega nõustumise või vastuvõtmise eest kuritarvitatakse kohustust, mis tuleneb majandus- ja kutsetegevust reguleerivatest õigusaktidest, lepingutest vm õiguslikest alustest.** Puudub alus väita, et viidatud (mh õigusaktidest tuleneva) pädevuse kuritarvitamine oleks vähem taunitav kui eraõiguslikust isikust pädevuse andja ees lojaalsuskohustuse rikkumine. Kuna erasektori korruptsioonisüüteoed paiknevad majandusalaste süütegude peatükis, siis ei kaitsta nimetatud jaos käsitletavate koosseisudega mitte ainult ettevõtjate individuaalseid huvisid, vaid ausat ja korruptsioonivaba majandustegevust erasektoris ja konkurentsi tervikuna.¹⁷

2.1.4. Ohtu asetamine ([1-17-7111/81](#))

Otsuses **1-17-7111/81** selgitas kriminaalkolleegium tegevusetusega ohtu asetamisel (KarS § 123) garandiseisundist tulenevat nõutavat tegu ning teo kvalifitseerimist sõltuvalt saabunud tagajärjest.

Kriminaalkolleegium selgitas, et KarS § 123 järgi karistatakse teise inimese eluohtlikku või tema tervist raskelt kahjustada võivasse olukorda asetamise ja jätmise eest. See on suvalise teokirjeldusega koosseis, mille esimest osategu – teise inimese eluohtlikku või tema tervist raskelt kahjustada võivasse olukorda asetamine – saab panna toime ka tegevusetusega. KarS § 13 lg 1 järgi vastutab isik tegevusetuse eest, kui ta oli õiguslikult kohustatud tegutsema ehk ta oli garant. Kõnealune norm annab võimaluse võtta vastutusele isiku, kes paneb süüteo toime seeläbi, et ta jätab tegemata mingi teo, mille ta pidi tegema.¹⁸

KarS § 123 on igaühedelikt, mille võib toime panna iga süüvõimeline isik mistahes käitumisaktiga. **Seega, kui juriidilise isiku juhatuse liige täidab KarS §-s 123 sätestatud süüteokoosseisu tegevusetusega, siis ei pea hoolsuskohustuse rikkumisel lähtuma üksnes juriidilise isiku juhatuse liikme seadusest ja lepingust tulenevatest kohustustest.** Riigikohtu kriminaalkolleegiumi on varasemas praktikas¹⁹ tegevusetusdelikti kontekstis eristatud ühelt poolt kõigile inimestele omistatavat üldist (üldinimlikku) hoolsuskohustust, mille aluseks on eeskätt moraalinormid ja tavad, ning teiselt poolt mingis konkreetnes valdkonnas tegutsevalt (ameti)isikult nõutavat ja valdavalt õigusnormidega sätestatud spetsiaalset hoolsuskohustust. Igaühedelikti korral seisnebki hoolsuskohustust rikkuv tegu üldise ehk üldinimliku hoolsuskohustuse rikkumises (nn sotsiaaladekvaatsuse eiramises), mida võivad küll konkretiseerida ja täiendada ka mõnes spetsiifilisemas tegutsemisvaldkonnas omaksvõetud käitumistavad ning standardid.²⁰

Seega lisaks seaduses otsesõnu sätestatud kohustusele võib garandiseisund tekkida ka nn üldinimliku hoolsuskohustuse alusel, mille üheks väljenduseks on hooldus- või abistamiskohustuse ülevõtmine. Seejuures tuleb eristada õiguslikku kohustust võtta üle teise isiku hooldamine ja hooldamise faktilist ülevõtmist, kusjuures mõõduandev on neist just

¹⁶ RKKKo [1-16-9105/108](#), p 52. Vt ka RKKKo [1-16-10888/62](#), p 52; RKKKm [3-1-1-84-14](#), p 40; RKKKm [3-1-1-41-15](#), p 39.

¹⁷ RKKKo [1-16-9105/108](#), p 53.

¹⁸ RKKKo [1-17-7111/81](#), p 9. Vt ka viidatud RKKKo [3-1-1-3-16](#), p 14.

¹⁹ RKKKo [3-1-1-136-05](#), p 15.

²⁰ RKKKo [1-17-7111/81](#), p 11.

viimane. Teisisõnu tekib kaitsegarandikohustus ka isikul, kes võtab teise inimese hooldamise kohustuse faktiliselt üle, olenemata sellest, kas ta oli selleks õiguslikult kohustatud (nt hoolduslepingu tühistuse korral).²¹

Hoolsuskohustuse sisustamisel tuleb arvestada ka konkreetsetes tegevusvaldkondades kehtivate põhimõtetega, mis võivad isiku käitumiskohustust täiendada ja konkretiseerida. Näiteks olukorras, kus süüdistatav korraldab teadlikult ja vabatahtlikult hooldusteenust eakatele inimestele, peab ta olema hoolas määral, mis vastab keskmise hooldusteenuse osutaja hoolsuse määrale. **Hooldekodu pidaja peab arvestama, et teenuse sihtrühm on suure tõenäosusega keskmisest halvema tervisega, haavatavam ning ilmselt teatud juhtudel võimetu end ise võimalike ohtude eest kaitsma. Niisiis on hooldekodu pidaja üldine hoolsuskohustus spetsiifilisest sihtgrupist ja tegutsemisalast johtuvalt ulatuslikum tavapärasest üldinimlikust hoolsuskohustusest.**²²

Kolleegium selgitas veel, et KarS §-s 123 sätestatud ohtu asetamise koosseis lähtub arusaamast, et kannatanu elu või tervist ohustav potentsiaalne kahju kui tagajärg ei saanud. Kui selline kahjulik tagajärg (inimese surm või tervisekahjustus) aga siiski realiseerub, on KarS §-s 123 sätestatud koosseis hõlmatud tagajärjedelikuga. Seega olukorras, kus tagajärg (kannatanu surm) saabus, tuleks süüdistatavate tegu tahtluse olemasolul sõltuvalt selle ulatusest kvalifitseerida kas KarS § 113 või KarS § 118 lg 1 p-de 1, 7 järgi, tahtluse puudumisel aga surma ettevaatamatu põhjustamisena KarS § 117 järgi.²³

2.1.5. Asja omavolilise kasutamise koosseis ([1-18-9683/75](#))

Otsuses **1-18-9683/75** selgitas kriminaalkolleegium, et KarS § 215 eesmärk on kaitsta eelkõige toimepanija jaoks võõrast valdusõigust.

Kõigepealt peab tuvastama, et vallasasi, mida kasutati, oli süüdistatava jaoks võõras.²⁴ Seejärel tuleb kontrollida, kas asja valdus läks selle seaduslikult valdajalt süüdistatava valdusesse seadusliku valdaja tahte kohaselt või süüdistatava omavoli tagajärjel. Kui asja valdus läks süüdistatavale üle asja seadusliku valdaja tahte järgi, ei saa rääkida asja omavolilisest kasutamisest KarS § 215 tähenduses.²⁵ Asjaõigusseaduse (AÕS) § 36 lg 1 järgi omandatakse valdus tegeliku võimu saamisega asja üle või abinõude üle, mis võimaldavad tegelikku võimu asja üle (edaspidi abinõu). Seega saab valdust omandada lisaks asja enda üleandmisele ka abinõu valduse saamisega. Tüüpiliseks AÕS § 36 lg-s 1 nimetatud abinõuks on näiteks uksevõti.²⁶

Kolleegium selgitas, et kui tuvastada, et abinõu valdus saadi õiguspärase valdaja tahte kohaselt, ei tähenda see automaatselt ka seadusliku valdaja tahet anda üle põhiasja valdus. Seda tahet peab seaduslik valdaja eraldi väljendama. See võib seisneda mistahes vormis, sh konkludentset, tulenevalt abinõu üleandmise eesmärgist või üleandmise viisist.²⁷ Näiteks, kui sõiduki seaduslik valdaja annab teisele isikule üle sõiduki võtmed, on vajalik tuvastada, kas seaduslik valdaja soovis anda vaid sõiduki võtmete valduse või koos võtmetega ka sõiduki valdamise ja kasutamise õiguse. Asja omavolilise kasutamisega on tegemist siis, kui üle anti vaid sõiduki võtmed ilma sõiduki kasutamise õigusega. Lisaks nimetatud objektiivse koosseisu asjaolule on isiku vastutusele võtmiseks asja omavolilise ajutise kasutamise eest vajalik

²¹ Samas, p 12.

²² Samas, p 14.

²³ Samas, p 20.

²⁴ Vt RKKKo [3-1-1-99-15](#), p 36.

²⁵ RKKKo [1-18-9683/75](#), p 10.

²⁶ Samas, p 11.

²⁷ Samas, p 13.

tuvastada ka subjektiivse koosseisu olemasolu. See tähendab, et isegi juhul, kui leiab tuvastamist, et sõiduki seadusliku valdaja tahe oli teisele isikule üle anda vaid sõiduki võtmed, kuid mitte sõiduki valdust, tuleb tuvastada, kas teine isik (kellele võtmed üle anti) vähemalt kaudse tahtluse vormis sai sellest nii ka aru.²⁸

Varasemas praktikas on kolleegium leidnud, et asja kasutamine KarS § 215 mõttes on omavoliline juhul, kui asi on AÕS § 40 lg 2 kohaselt toimepanija omavolilises valduses või kui toimepanija vastutab AÕS § 40 lg 4 järgi omavolilise valduse tagajärgede eest. AÕS § 40 lg 2 näeb ette, et omavoli on valdaja nõusolekuta seadusvastaselt asja valduse rikkumine või valduse äravõtmine ning sel viisil saadud valdus on omavoliline.²⁹ **Seega puudub valdaja nõusolek ja tegemist on omavoliga ilmselgelt juhtudel, mil valdaja ei ole ise teadlikult asja valdust üle andnud või on teinud seda teise isiku sunni (nt vägivallaähvarduse) mõjul.**³⁰ Asja omavolilise ajutise kasutamise ei ole reegeljuhtumil tegemist juhul, kui asi on antud seadusliku valdaja nõusolekul teisele isikule kasutada, kuid viimane ei kasuta eset seadusliku valdaja soovitud eesmärgil. Sellises olukorras puudub koosseisu tuvastamiseks vajalik element - omavoli. **KarS § 215 mõttes on oluline tuvastada valduse saamine omavoliliselt, mitte see, kas valduse (õiguspärasel) saamisel rikutakse vallasasja kasutamise kokkulepet.**³¹

2.1.6. Kahjuhüvitusnõue valu tekitava kehalise väärkohtlemise puhul ([1-18-7833/63](#))

Otsuses **1-18-7833/63** selgitas kriminaalkolleegium, et valu tekitava kehalise väärkohtlemise korral saab deliktiõiguslik vastutus tekkida üksnes siis, kui kannatanu kehalise terviklikkuse häiritus ja tervisliku seisundi mõjutatus on piisavalt olulised.

Need ei hõlma mitte igasugust kannatanu seisukohast soovimatut kehalist kontakti ja tema füüsilist puutumatus riivavat käitumist. Teise inimese kehalise ja vaimse heaoluseisundi vähetähtsate riivete ehk bagatellide puhul ei tule kõne alla õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamine. Niisiis ei saa tunnustada mittevaralise kahju nõuet juhtudel, mil sekkumine kannatanu kehalisse puutumatusesse on kõigest marginaalne. Näiteks löögi puhul on vajalik selle teatud intensiivsus³². Rääkimaks niisuguste juhtumite puhul deliktiõiguslikust vastutusest, peab süüdistatava tekitatud valu mõjutama kannatanut oluliselt. Seda võivad näidata lisaks teo toimepanemise asjaoludele ehk tehiooludele näiteks teo tagajärjel kannatanu haiglasse pöördumine ja tema isikukahju fikseerimine, samuti tervisliku seisundi parandamiseks erinevate abinõude kasutamine (nt valuvaigistite tarvitamine jm). Kohtul tuleb arvestada kõiki võimalikule kahjule osutavaid asjaolusid ja hinnata neid kogumis ning põhjendada, miks on konkreetsel juhul tsiviilõiguslikus tähenduses põhjust rääkida kehavigastusest või tervisekahjustusest.³³

Kolleegium leidis, et kannatanu kahjuhüvitusnõue võib kriminaalmenetluses tulla VÕS § 1045 lg 1 p 2 ja VÕS § 134 lg 2 alusel kõne alla tsiviilhagi lahendades ka siis, kui kohus on süüdistatava karistusõigusliku vastutuse eeldusena tuvastanud üksnes valu tekitamise. Nii nagu teise inimese tervise kahjustamisel (KarS § 121 lg 1 esimene alternatiiv), sekkutakse ka valu tekitava kehalise väärkohtlemise korral (KarS § 121 lg 1 teine alternatiiv) olulisel määral inimese kehalisse puutumatusesse ning häiritakse tema kehalist ja vaimset heaoluseisundit.

²⁸ Samas, p 15.

²⁹ Vt RKKKo [3-1-1-99-15](#), p 37.

³⁰ RKKKo [1-18-9683/75](#), p 12.

³¹ Samas, p 14.

³² Vt ka RKKKo [3-1-1-50-13](#), p 11.

³³ RKKKo [1-18-7833/63](#), p-d 27-29.

Deliktiõiguslikult on vaja hinnata seda, kas ja kui intensiivselt valu tekitava kehalise väärkohtlemisega kannatanu kehalist terviklikkust rünnati ning tema tervislikku seisundit mõjutati. **Kohtu hinnang isikukahju kohta sõltub igal üksikjuhul konkreetsetest teo toimepanemise asjaoludest ja see tuleb kohtul faktiliste asjaolude põhjal tuvastada. Igasugune valu tekitav kehaline väärkohtlemine kujutab endast potentsiaalselt sellist tegu, millega võib tekitada kannatanule olulisi negatiivseid tagajärgi ja mis võivad olla aluseks kahju hüvitamisele.** Seepärast on ka sellise käitumise korral põhjust kõnelda võimalikust deliktiõiguslikust vastutusest (VÕS § 1045 lg 1 p 2) ja kannatanu kahjuhüvitusnõudest. See hõlmab mittevaralise kahju hüvitamist, mille all mõistetakse eelkõige kahjustatud isiku füüsilist ja hingelist valu ning kannatusi (VÕS § 128 lg 5).

Kokkuvõttes võib süüdistatav deliktiõiguslikult vastutada ja kannatanul tekkida alus kahju hüvitamiseks ka siis, kui tegemist on pelgalt valu tekitava kehalise väärkohtlemisega karistusõiguse tähenduses, sest selline isikukahju langeb VÕS § 1045 lg 1 p 2 alla.³⁴

2.1.7. Tsiivilõiguslik ja karistusõiguslik tervisekahjustuse mõiste ([1-18-7833/63](#))

Otsuses **1-18-7833/63** selgitas kriminaalkolleegium, et **tsiviilõiguslikult mõistetakse kehavigastuse all igasugust inimese kehalisse terviklikkusesse lubamatut sekkumist ja tervisekahjustust kui inimorganismi (seesmise) seisundi negatiivset mõjutamist.** Õiguskirjanduse kohaselt on kehavigastus välisest füüsilisest mõjutusest tingitud kehalise terviklikkuse rikkumine või kahjustamine, samas kui tervisekahjustuseks loetakse mistahes hälbe tekitamist organismi normaalse ja tavapärase seisundiga võrreldes, sh füüsilise mõjutuse tagajärjel põhjustatud organismi talitluse häiret ja organismi seesmist patoloogilist seisundit, mis võivad olla tingitud inimese psüühika mõjutamisest.³⁵

Karistusseadustik ei erista kehavigastuse ja tervisekahjustuse mõistet, kuid teeb vahet tervise kahjustamisel ja valu tekitaval kehalisel väärkohtlemisel (KarS § 121 lg 1). Nii tervisekahjustus kui ka valu on normatiivsed koosseisutunnused. Esimese neist tunnustest defineerib Vabariigi Valitsuse 13. augusti 2002. a määruse nr 266 „Tervisekahjustuse kohtuarstliku tuvastamise kord“ § 1 lg 2, mille kohaselt on tervisekahjustus osutatud määruse mõttes organismi elundite ja kudede anatoomilise terviklikkuse või nende füsioloogiliste funktsioonide häire, samuti haigus või muu patoloogiline seisund, mis tekib mehaanilise, füüsilise, keemilise, bioloogilise, psüühilise või muu teguri toimel. Valu kui koosseisulist asjaolu on määratletud kohtupraktikas. Selle all peetakse silmas organismi kaitsefunktsiooni, mis on käsitatav kudede tegeliku või potentsiaalse kahjustamise või ülekoormatusega kaasneva võiva ebameeldiva aistingu ja tundeelamusena, mille ülesandeks on motiveerida ohtlikku olukorda lõpetama või vältima.³⁶

2.1.8. Liiklusseaduse § 59 lg-s 1 sätestatud raudtee ületamise hoolsusnõue ([4-18-5832/18](#))

Otsuses **4-18-5832/18** selgitas kriminaalkolleegium LS § 59 lg-s 1 sätestatud raudtee ületamise hoolsusnõuet LS § 223 lg-s 1 ja §-s 232 sätestatud vääртеokoosseisude ettevaatamatu rikkumise korral.

Kolleegium selgitas esmalt, et kui isikule heidetakse ette hoolsuskohustuse rikkumist, peab teokirjeldusest lähtudes kontrollima, kas tema käitumises esinevad kõik elemendid, mille

³⁴ Samas, p-d 23-25.

³⁵ Samas, p 21. Vt ka viidatud P. Varul jt (koost). Võlaõigusseadus III. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2009, § 1045 komm 3.3 ja P. Varul jt (koost). Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2016, § 129 komm 4.2.

³⁶ RKKKo [1-18-7833/63](#), p 22. Vt ka RKKKo [3-1-1-29-15](#), p 11.1.

olemasolu korral saab isikut vastutusele võtta süüteo ettevaatamatu toimepanemise eest.³⁷ Seejuures tuleb minimaalse eeldusena tuvastada esmalt naturalistlik kausaalsus teo ja tagajärje vahel. Järgnevalt peab kindlaks tegema, kas saabunud tagajärge saab selle põhjustajale normatiivselt omistada. Selleks on vaja tuvastada hoolsuskohustuse rikkumine.³⁸

Hoolsuskohustuse rikkumise tuvastamise põhimõtete puhul kordas kriminaalkolleegium varasemas praktikas väljendatud seisukohti, mille kohaselt on hoolsuskohustuse rikkumisest alust kõneleda siis, kui toimepanija jätab üles näitamata ühiskonnas vajaliku hoolsuse, samuti peab objektiivne *ex ante*-vaatleja ära tundma hoolsusvastase teo tagajärjel tekkinud või tekkida võiva ohu.³⁹ Näiteks juhul, mil isikule heidetakse ette raskete ilmastiku- ja teetingimuste korral ebaõige sõidukiiruse valikut, mis viis varalise kahju põhjustamiseni, tuleb hinnata, milline oleks olnud keskmise mõistliku sõidukijuhi kiirusevalik, et tagada kontroll sõiduki üle, sh võimalus pidurdada ja takistuse ees peatuda.⁴⁰ Mingi sündmuse ettenähtavaks pidamine eeldab, et tulenevalt konkreetsetest asjaoludest on selle esinemise võimalikkus toimepanija hinnangul enam kui pelgalt teoreetiline.⁴¹ Muu hulgas tuleb arvesse võtta ka nn usalduspõhimõtet, mille järgi võib toimepanija eeldada, et teised isikud käituvad õiguspäraselt.⁴² Usalduspõhimõttele saab siiski tugineda vaid juhul, kui toimepanijal pole põhjust lähtuda vastupidisest eeldusest.⁴³

Täpsemalt lahkas kriminaalkolleegium LS § 59 lg-s 1 sätestatud hoolsusnõuet, millega seatakse raudteeülesõidukohta ületavale juhile muu hulgas kohustus olla eriliselt tähelepanelik. See tähendab, et tugineda ei saa liiklusõiguses üldisena tunnustatud usalduspõhimõttele. Kui juht jälgib hoiatussüsteemi, s.t foori ja tõkkepuude asendit, kuid ei veendu muul moel, ega rong ei lähene, pole võimalik kõneleda sellest, et ta toimib eriti tähelepanelikult. Selliselt käitudes ei veendu juht igakülgsest enda järgnevate sammude ohutuses. **Järelikult eeldatakse LS § 59 lg 1 mõttes keskmiselt mõistlikult mootorsõiduki juhilt just sellist kiiruse valikut ja tähelepanelikkust, mis võimaldaks igal juhul sõiduki ohutult peatada ning raudteesõidukiga kokkupõrget vältida.** Osutatud kohustuste täitmine eeldab, et mootorsõiduki juht jälgib ühest küljest raudteeülesõidukohal olevat hoiatussüsteemi, kuid teisalt veendub veel täiendavalt, et rong ei lähene.⁴⁴

2.1.9. Vahendlik täideviimine KarS § 356 lg-s 1 sätestatud süüteokoosseisu puhul ([1-17-5210/59](#))

Otsuses [1-17-5210/59](#) selgitas kriminaalkolleegium, et vahendliku täideviimise korral peab isiku käitumises tuvastama nn teovalitsemise kvaliteedi. **Olukorras, kus isikule heidetakse ette teo toimepanemist vahendliku täideviimise vormis ülekaaluka teadmisega, ei saa aga teovalitsemise kvaliteet tuleneda pelgalt töökoha kättenäitamisest ja töökäsu andmisest (nt raiekohtade kättenäitamine ja raiutava koguse kindlaksmääramine), vaid ülekaalukas teadmine peab esinema koosseisuliste asjaolude suhtes. KarS § 356 lg-s 1 sätestatud süüteokoosseisu puhul peab vahendliku täideviimise jaatamiseks kindlaks tegema, et raietööde tegijate arvates oli neil lubatud raiuda puitu mahus, nagu nad seda tegid.**⁴⁵

³⁷ RKKKo [4-18-5832/18](#), p 17.

³⁸ Samas, p 18. Vt ka RKKKo [3-1-1-52-16](#), p 11.

³⁹ Vt nt RKKKo [3-1-1-79-10](#), p 23 ja RKKKo [3-1-1-45-14](#), p 8.

⁴⁰ Vt RKKKo [3-1-1-109-05](#), p 14.

⁴¹ Vt RKKKo [3-1-1-52-16](#), p 11.3.

⁴² Vt nt RKKKo [3-1-1-63-03](#), p 12 ja RKKKo [3-1-1-95-11](#), p 10.

⁴³ RKKKo [4-18-5832/18](#), p 21 ja vt RKKKo [3-1-1-52-16](#), p 11.2.

⁴⁴ RKKKo [4-18-5832/18](#), p 23.

⁴⁵ RKKKo [1-17-5210/59](#), p 28. Vt ka viidatud RKKKo [3-1-1-64-05](#), p 11; RKKKo [3-1-1-24-06](#), p-d 7–9 ja RKKKo [3-1-1-82-06](#), p-d 14 ja 15.

Menetleja peab tuvastama ning esitama faktid, mille alusel saab tõsikindlalt väita, et vahend tegutses tegu toime pannes (metsa raiudes) tema jaoks vältimatus eksimuses⁴⁶. Kui süüdistus selliste faktiliste asjaolude kirjeldust ei sisalda, ei saa isikut süüdi tunnistada KarS § 356 lg 1 järgi kuriteo toimepanemises vahendliku täideviimise vormis.⁴⁷

2.1.10. Subjektiivne koosseis KarS § 316 tähenduses ([1-18-4372/82](#))

Otsuses **1-18-4372/82** selgitas kriminaalkolleegium, et KarS § 316 kohaselt on karistatav tõendi kõrvaldamine või kunstlik loomine eesmärgiga takistada kuriteona karistatava teo olemasolu või selle puudumise või muude tõendamiseseme asjaolude tuvastamist.

Toimepanijal peab olema tahtlus kõigi objektiivse koosseisu asjaolude suhtes (KarS § 16). Lisaks kujutab süüteo koosseisu subjektiivset tunnust KarS §-s 316 sätestatud eesmärk, mis iseloomustab täideviija käitumise sihte ja väljendab tahtluse vormina kavatsust (KarS § 16 lg 2). Koosseisus sätestatud eesmärk ei pea olema ainus, mida isik tegu toime pannes soovib. Ka samaaegne mitme eri eesmärgi poole püüdlemine ei välista kavatsust, s.o tegemist võib olla eesmärkide paljususega ning seejuures ei pea koosseisuline eesmärk neist olema peamine. Teisisõnu võib isiku käitumise peamiseks motivaatoriks olla näiteks soov saada tagasi tema valdusest välja läinud ese (põhieesmärk), millega kaasneb ka soov valduse tagasivõitmise kaudu kahjustada käimasolevat kriminaalmenetlust (kõrvaleesmärk). Samuti ei pea isik olema tõsikindlalt veendunud, et tema tegevus eesmärgini viib⁴⁸, ega omama üksikasjalikku ettekujutust, millise konkreetse tõendamiseseme asjaolu tuvastamist võib tõendi kõrvaldamine takistada.⁴⁹

Kolleegium leidis, et KarS §-s 316 sisaldub mittekongruentne süüteo koosseis, mille puhul ulatub täideviijal subjektiivselt esinev eesmärk kaugemale objektiivsetest koosseisutunnustest. **Seetõttu ei ole nõutav, et tõendi kõrvaldamine või kunstlik loomine tõendamiseseme asjaolude tuvastamist tegelikult takistaks⁵⁰, vaid on oluline, et taotletav eesmärk oleks isikut liikumapanevaks jõuks.⁵¹**

2.1.11. Süüdistatava nõusolek vangistuse asendamiseks üldkasuliku tööga ([1-18-7276/80](#))

Otsuses **1-18-7276/80** selgitas kriminaalkolleegium, et KarS § 69 lg 1 kolmanda lause järgi saab vangistuse asendada üldkasuliku tööga üksnes süüdistatava nõusolekul. Seega on nõusoleku kindlakstegemine karistuse asendamise üks vältimatutest eeldustest. Juhul, kui kohus peab võimalikuks üldkasuliku töö kohaldamist, tuleb tal igal juhul süüdistatava seisukoht välja selgitada, sõltumata sellest, kes vangistuse asendamist on taotlenud. **Isegi siis, kui üldkasuliku töö kohaldamist taotleb kohtumenetluse pool, peab kohus vajadusel ise veenduma süüdistatava nõusolekus.** Kui kohtul tekib kahtlus süüdistatava nõusoleku olemasolus, tuleb tal tuvastada, kas see nõusolek on olemas või seda ei ole.⁵²

⁴⁶ Vt viidatud RKKKo [3-1-1-24-06](#), p 9.

⁴⁷ RKKKo [1-17-5210/59](#), p 33.

⁴⁸ Vt RKKKo [3-1-1-62-14](#), p 11.

⁴⁹ RKKKo [1-18-4372/82](#), p 26.

⁵⁰ Vt ka RKKKo [3-1-1-38-11](#), p 30.

⁵¹ RKKKo [1-18-4372/82](#), p 27. Vt ka viidatud RKKKo [1-15-10119/80](#), p 38.

⁵² RKKKo [1-18-7276/80](#), p 23.

2.2. MENETLUSÕIGUS

2.2.1. Väärteo toimepanemises kahtlustatava politsei tulekuni või politseisse toimetamiseks kinni pidamine ([4-19-841/33](#))

Otsuses [4-19-841/33](#) selgitas kriminaalkolleegium, et väärteomenetluse seadustikus ei ole sätet, mis lubaks igaühel väärteo toimepanemises kahtlustatavat politsei tulekuni või politseisse toimetamiseks kinni pidada.

Seadusandja otsustus väärteomenetlusõiguses nn igaühe kinnipidamisõigust mitte sätestada on põhjendatav vajadusega vältida ebaproportsionaalsete meetmete kasutamist väheoluliste õigusrikkumiste korral. Samas kui isiku väljahingatavas õhus või veres sisalduv alkoholikogus võimaldab etteheidet kuriteona karistusseadustiku (KarS) § 424 järgi, siis on tunnistajal KrMS § 217 lg 4 kohaselt õigus teo toimepanija kinni pidada. KrMS § 217 lg 4 järgi võib igaüks kuriteo toimepanemisel või vahetult pärast seda põgenemiskatselt tabatud isiku toimetada politseisse kahtlustatavana kinnipidamiseks. Viidatud säte on kinnipidamise õigusvastasust välistav asjaolu KarS § 27 mõttes.⁵³

KrMS § 217 lg-le 4 tuginemine õigusvastasust välistava asjaoluna eeldab kinni peetava isiku teos kuriteotunnuste sedastamist. **Olukorras, kus kinni peetava isiku joove on ligilähedane kriminaalsele joobele LS § 69 lg 2 p 1 tähenduses, ei saa kinnipidajalt eeldada tõsikindlat teadmist isiku joobe täpse ulatuse kohta**⁵⁴. Sellistel ebakindlatel asjaoludel kinnipidamise korral tekkivad kahtlused tuleb tõlgendada õiguskorda kaitsvale isikule soodsamas suunas⁵⁵. Vaatlusalusele teole hiljem antav õiguslik hinnang seda järeldust ei väära. **Võimaliku õigusvastasust välistava asjaolu käsitlemisel tuleb esmajoones arvestada neid fakte, mis andsid isikule konkreetset hetkel aluse arvata, et toime on pandud kuritegu. Asjakohane on ka silmas pidada, et süütegude karistusõiguslik astmestatus on juriidiline konstruktsioon, millel on tähendus vaid toimepandud süüteole õigusliku hinnangu andja jaoks**.⁵⁶ Kui joobes isiku kinni pidanud tunnistajal ei ole täit kindlust kinni peetava isiku joobe täpsel määras, tuleb tõlgendada joovet puudutavad kahtlused kinnipidaja kasuks ja tunnistajal võib asjaolusid kogumis hinnates olla õigus joobes isik kinni pidada KrMS § 217 lg 4 alusel.⁵⁷

2.2.2. Ajutise lähenemiskeelu kohaldamine ([1-19-4240/17](#))

Määruses [1-19-4240/17](#) selgitas kriminaalkolleegium, et ajutise lähenemiskeelu kohaldamise eeldusena on vajalik tuvastada põhjendatud kahtlus, et kahtlustatav või süüdistatav on toime pannud isikuvastase kuriteo või kuriteo alaealise vastu. Põhjendatud kuriteokahtlustuse tuvastamisel tuleb järgida samu põhimõtteid, mis kehtivad ka teiste kriminaalmenetlust tagavate vahendite osas.⁵⁸ Lisaks isikuvastase või alaealise vastu toime pandud kuriteo kahtlustusele peab kohus ajutise lähenemiskeelu kohaldamiseks kindlaks tegema kannatanu eraelu ja muude isikuõiguste tagamise vajaduse.⁵⁹

Ajutine lähenemiskeeld on kannatanu nõusolekul ja prokuratuuri taotluse alusel kriminaalmenetluse ajaks kannatanu eraelu ja muude isikuõiguste (nt tervis, kehaline puutumatus) edasise rikkumise ja kriminaalmenetluse kahjustamise ohu (nt tõendiallika

⁵³ RKKKo [4-19-841/33](#), p 7. Vrd viidatud RKKKo [3-1-1-12-11](#), p 25.2.

⁵⁴ Vt ka RKKKo [3-1-1-17-04](#), p 14.2.

⁵⁵ Vt ka RKKKo [3-1-1-108-13](#), p 14.

⁵⁶ RKKKo [4-19-841/33](#), p 8. Vrd viidatud RKKKo [3-1-1-66-03](#), p 8.

⁵⁷ RKKKo [4-19-841/33](#), p 9.

⁵⁸ Vt *mutatis mutandis* nt RKKKm [1-18-8222/47](#), p 7; RKKKm [3-1-1-97-13](#), p 8.

⁵⁹ RKKKm [1-19-4240/17](#), p-d 12-13.

võimalik mõjutamine) ärahoidmiseks kohaldatav menetluse tagamise vahend. Ajutist lähenemiskeeldu ei saa kohaldada tagamaks vaidluste lahendamist teistes menetlustes (nt tsiviilkohtumenetluses).⁶⁰ **Kannatanu eraelu ja isikuõiguste rikkumise oht ei pea seisnema süütegude toimepanemises, vaid tegemist võib olla ka kahtlustatava sellise käitumisega, mis karistusõiguslikku vastutust kaasa ei too, kuid on siiski kannatanu jaoks piisavalt häiriv. Samas tuleb silmas pidada, et mida kergemat laadi on kannatanu isikuõiguste rikkumise oht, seda suurem peab ajutise lähenemiskeelu kohaldamiseks olema sellise rikkumise tõenäosus.**⁶¹

Sarnaselt KrMS §-s 310¹ nimetatud lähenemiskeeluga peab kohus ka ajutise lähenemiskeelu kohaldamisel selgepiirilisel kindlaks määrama need piirangud, mida keelu adressaadil tuleb järgida. Nende piirangute määramisel peab arvestama konkreetse juhtumi asjaolusid ja jälgima, et lähenemiskeeld ei riivaks adressaadi õigusi rohkem, kui see on keelu eesmärgist tulenevalt proportsionaalne. Selleks tuleb kohtul konkreetse kaitseabinõu valikul hinnata selle sobivust (kas abinõu võimaldab ära hoida kannatanut ähvardavat isikuõiguste rikkumist) ja vajalikkust (kas rikkumist ei oleks võimalik sama tõhusalt vältida mõne muu abinõuga, mis koormaks lähenemiskeelu adressaati vähem) ning kaaluda ühelt poolt kahjustatud isikut ähvardava isikuõiguste rikkumise tõenäosust ja raskust ning teiselt poolt lähenemiskeelust tuleneva piirangu mõju lähenemiskeelu adressaadile. Ajutise lähenemiskeelu raames süüdistatavale või kahtlustatavale kohaldatavad piirangud peavad olema põhjendatud kriminaalasja tehiooludega ja kannatanu kaitse eesmärgiga.⁶²

Kriminaalkolleegium rõhutas määruses ka seda, et lähenemiskeelu adressaadi juhuslikul kohtumisel kannatanuga küsimust lähenemiskeelu rikkumisest ei teki, sest keelu rikkumiseks peab selle adressaat tegutsema vähemalt kaudse tahtlusega. Ettevaatamatusest ei ole lähenemiskeelu rikkumine võimalik.⁶³

2.2.3. Apellatsiooni läbi vaatamata jätmise selle ilmse põhjendamata tõttu ([1-17-9149/400](#))

Määruses **1-17-9149/400** selgitas kriminaalkolleegium enda korduvalt väljendatud seisukohta, et ringkonnakohtu lahend peab üldjuhul kujunema kriminaalmenetluse seadustiku 11. peatükis sätestatud appellatsioonimenetluse kui terviku tulemina.⁶⁴

Kaebuse läbi vaatamata jätmise selle ilmse põhjendamata tõttu KrMS § 326 lg 3 alusel kujutab endast erandit. Apellatsioon on ilmselt põhjendamatu näiteks juhul, kui selle argumendid pole õiguslikult asjakohased ehk siis kui need sisaldavad mõne õigusliku keelu rikkumisele suunatud taotlust. **Kui apellandi väited pole õiguslikult asjakohased, saab appellatsiooni jätta läbi vaatamata üksnes siis, kui maakohtu otsus on kooskõlas kohtupraktikas selgelt ja üheselt kujunenud seisukohtadega ning ringkonnakohus ei pea vajalikuks kohtupraktikat muuta.** Kolleegium selgitas muu hulgas, et kui mõne sätte kohaldamise praktika on alles kujundamisel, peab kohus arutama kaebust sisuliselt.⁶⁵

Apellatsiooni läbi vaatamata jätmise on seega üldjuhul võimalik vaid juhul, kui juba eelmenetluses selgub, et sellel puudub ilmselgelt igasugune edulootus. Kolleegium lisas, et

⁶⁰ Samas, p 14.

⁶¹ Samas, p 16.

⁶² Samas, p-d 19 ja 20. Vt ka viidatud RKKKo [3-1-1-59-10](#), p 7.2.

⁶³ RKKKm [1-19-4240/17](#), p-d 20-22.

⁶⁴ RKKKm [1-17-9149/400](#), p 9. Vt ka RKKKm [1-18-7632/56](#), p 11; RKKKm [1-18-10374/38](#), p 6; RKKKm [1-19-4505/23](#), p 8.

⁶⁵ RKKKm [1-17-9149/400](#), p 10.

kaebuse ilmselge perspektiivitus tõttu läbi vaatamata jätmine on võimalik ka määruskaebemenetluses (KrMS § 390 lg 1 koosmõjus § 326 lg-ga 3).⁶⁶

2.2.4. Kannatanu kassatsiooniõigus ([1-18-3901/97](#))

Otsuses **1-18-3901/97** muutis kriminaalkolleegium oma varasemat seisukohta, mille kohaselt kannatanu kassatsiooniõigus ulatub tsiviilhagi vaidlustamiseni. **Kolleegiumi hinnangul ei piira KrMS § 344 lg 2 enam otsesõnu kannatanu kassatsiooniõigust ja kannatanu kassatsiooniõigus ulatub lisaks tsiviilhagile ka süüküsimuse ja karistuse vaidlustamiseni.**⁶⁷

Kolleegium selgitas, et kuni 14. veebruarini 2019 sätestas KrMS § 344 lg 2, et kannatanul ja tsiviilkostjal on kassatsiooniõigus vaid tsiviilhagisse puutuv osas. Kehtivas redaktsioonis on sätte sõnastus aga järgnev: „Tsiviilhagi ja avalik-õigusliku nõudeavalduse esitajal ning tsiviilkostjal on kassatsiooniõigus tsiviilhagisse või avalik-õiguslikku nõudeavaldusse puutuv osas“. KrMS § 344 lg 2 kehtiv sõnastus ei räägi enam kannatanust, vaid tsiviilhagi esitajast. Kannatanu võib, kuid ei pruugi kriminaalasjas tsiviilhagi esitada. Seega ei piira KrMS § 344 lg 2 enam otsesõnu kannatanu kassatsiooniõigust. See tähendab, et kannatanu puhul tuleb juhinduda eeskätt paragrahvi esimeses lõikes sätestatust. Järelikult laiendab seadus varasemaga võrreldes kannatanu kassatsiooniõigust ja see ulatub lisaks tsiviilhagile ka süüküsimuse ja karistuse vaidlustamiseni. Vastupidine seisukoht viiks seaduse lubamatu *contra legem*-tõlgenduseni.⁶⁸

Asjas jäid [eriarvamusele](#) riigikohtunikud Hannes Kiris ja Saale Laos.

2.2.5. Väärteomenetluses määruskaebuse läbivaatamisel ringkonnakohtus tehtud määruse vaidlustatavus Riigikohtus ([4-18-4523/20](#))

Määruses **4-18-4523/20** selgitas kriminaalkolleegium, et väärteomenetluse kohtumenetluse pool saab esitada määruskaebuse ka määruskaebuse läbivaatamisel ringkonnakohtus tehtud määruse peale, kuid Riigikohus menetleb kaebust üksnes juhul, kui see on oluline seaduse ühetaolise kohaldamise või õiguse edasiarendamise seisukohalt.

VTMS § 198, mis sisaldub väärteomenetluse seadustikus muutumatul kujul alates selle vastuvõtmisest, s.o 1. septembrist 2002, sätestab, et määruskaebuse läbi vaadanud kohtu tehtud määrus on lõplik ega kuulu edasikaebamisele. Samas näeb VTMS § 196 lg 4 teine lause alates 1. septembrist 2011 ette, et määruskaebuse läbivaatamisel ringkonnakohtus tehtud määruse peale esitatud määruskaebuse võtab Riigikohus menetluse üksnes juhul, kui Riigikohtu lahend selles asjas on oluline seaduse ühetaolise kohaldamise või õiguse edasiarendamise seisukohalt.⁶⁹

Kolleegium asus seisukohale, et 1. septembril 2011 KrMS § 390 lg 5 ja VTMS § 196 lg 4 uue sõnastuse loomise ning ühtaegu KrMS § 391 kehtetuks tunnistamisega jäi VTMS § 198 ekslikult kehtetuks tunnistamata. Et aga viimati nimetatu on vastuolus VTMS § 196 lg 4 teise lausega, siis tulenevalt põhimõttest *lex posterior derogat legi priori* (hilisem seadus muudab varasema seaduse) tuleb kohaldada hilisemat sätet ehk VTMS § 196 lg-t 4. **Seega saab kohtumenetluse pool esitada määruskaebuse ka määruskaebuse läbivaatamisel ringkonnakohtus tehtud määruse peale, kuid Riigikohus menetleb kaebust**

⁶⁶ Samas, p 9.

⁶⁷ RKKKo [1-18-3901/97](#), p-d 9-10.

⁶⁸ Samas.

⁶⁹ RKKKm [4-18-4523/20](#), p 11.

üksnes juhul, kui see on oluline seaduse ühetaolise kohaldamise või õiguse edasiarendamise seisukohalt.⁷⁰

2.2.6. Kaudsetele tõenditele rajanev tõendamine ([1-18-86/128](#))

Otsuses **1-18-86/128** selgitas kriminaalkolleegium, et see, kas mingi kuriteo toimepanemise asjaolud igal konkreetsel juhul peegelduvad välismaailmas otseste või pelgalt kaudsete tõenditena, on üldjuhul objektiivne ja juhuslikkuse põhimõttele alluv protsess, mille muutmine ei sõltu menetleja tahtest.

Olukorras, kus mingi kuriteo asjaolud on jätnud välismaailma vaid selliseid jälgi, millest saaks kujuneda üksnes kaudseid tõendeid, ei ole võimalik tõsiselt võetavalt eitada kuriteo asjaolude selgitamise vajalikkust ja võimalikkust ka ainult nende kaudsete tõendite alusel. Seega **ei leidu mõistlikke põhjusi, millega saaks õigustada mingi tõendamissituatsiooni tõlgendamist isiku kasuks üksnes sõltuvalt sellest, kas kuriteo tehjolud on talletunud otseste või kaudsete tõenditena.** Kaudsetele tõenditele rajaneva tõendamise puhul tuleb tõendamiseseme suhtes eraldivõetult mitterelevantsetest asjaoludest kujundada selline uue kvaliteediga asjaolude kogum (süsteem), mis võimaldab teha tõsikindlaid järeldusi kuriteo asjaolude kohta.⁷¹

Seetõttu omandab kaudsete tõenditega tõendamisel erilise tähenduse KrMS § 61 lg-s 2 sisalduv nõue – hinnata tõendeid nende kogumis.⁷²

2.2.7. Apellatsioonioiguse kasutamise soovist teatamise tähtaja arvutamine, kui süüdistatav hoiab kriminaalmenetlusest kõrvale ([1-15-4308/56](#))

Otsuses **1-15-4308/56** selgitas kriminaalkolleegium, et kohtupraktikas on vääртеomenetluse norme tõlgendades asutud seisukohale, et juhul, kui kohtuotsuse või selle resolutiivosa kuulutamine toimub mõne kohtumenetluse poole osavõtuta, tuleb appellatsioonioiguse kasutamise soovist teatamise tähtaega hakata arvutama päevast, mil ta VTMS § 113 lg 5 alusel saadetud kohtulahendi koopia kätte saab. Seda põhjusel, et alles siis saab kohtumenetluse pool teada kohtuotsuse sisust ja tal avaneb tõhus võimalus appellatsioonioigust kasutada.⁷³

Sarnaselt VTMS § 113 lg-ga 5 paneb KrMS § 317 lg 1 kolmas lause kohtule ka kriminaalmenetluses kohustuse saata kohtulahendi koopia kohtumenetluse poolele, kes ei võtnud osa kohtuotsuse kuulutamisest. **Olukorras, kus süüdistatav hoiab kriminaalmenetlusest kõrvale, tehes ise võimatuks enda lahendist teavitamise, tuleb appellatsiooniteate esitamise tähtaega arvestada alates talle KrMS § 317 lg 1 kolmanda lause alusel kohtulahendi koopia saatmisest.**⁷⁴

2.2.8. Kannatanu appellatsioonimenetluse kulude hüvitamine ([1-16-6137/262](#))

Otsuses **1-16-6137/262** selgitas kriminaalkolleegium, et menetluskulude hüvitamisel tuleb KrMS §-st 182 juhendada kohtul, kes jätab tsiviilhagi rahuldamata või läbi vaatamata.

Kui hagiavalduse jätab läbi vaatamata esimese astme ja mitte appellatsioonikohus, siis saab tsiviilhagi menetlemisest tingitud kulud jaotada KrMS § 182 lg 5 alusel üksnes maakohus,

⁷⁰ Samas, p 14.

⁷¹ RKKKo [1-18-86/128](#), p 64.

⁷² Samas. Vt ka viidatud RKKKo [3-1-1-8-10](#), p-d 9-10.

⁷³ RKKKo [1-15-4308/56](#), p 15. Vt ka RKKKm [3-1-1-15-11](#), p 7.

⁷⁴ RKKKo [1-15-4308/56](#), p-d 16 ja 18.

mitte ringkonnakohus. Kui ringkonnakohus teeb KrMS § 337 lg 1 p-des 2-4 nimetatud lahendi, siis tuleb menetluskulude hüvitamisel lähtuda KrMS § 185 lg-test 1 ja 2.⁷⁵

KrMS § 185 lg-d 1 ja 2 aga ei võimalda KrMS § 337 lg 1 p-des 2-4 nimetatud lahendi tegemise korral apellatsioonimenetluse kulu riigi ja menetlusosalise vahel jagamisel lähtuda sellest, millises ulatuses menetlusosalise huvides esitatud apellatsioon rahuldati. Apellatsioonimenetluse kulu jääb täies ulatuses riigi kanda isegi juhul, kui maakohtu otsus tühistatakse (osaliselt) üksnes prokuratuuri apellatsiooni alusel ja menetlusosalise huvides esitatud apellatsioon jääb täielikult rahuldamata.⁷⁶

2.2.9. Tsiviilhagi õigeksvõtmine mitme kostja osavõtul ([1-18-7632/56](#))

Määruses **1-18-7632/56** selgitas kriminaalkolleegium, et tsiviilhagi menetlemisel lähtutakse kriminaalmenetluse seadustikus reguleerimata küsimuse lahendamisel tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatust (KrMS § 38¹ lg 6).

Hagi õigeksvõtmine TsMS § 440 tähenduses on ühepoolne kohtule esitatud avaldus, millega kostja tunnustab tema vastu esitatud nõuet.⁷⁷ TsMS § 207 lg 2 kohaselt osalevad solidaarvõlgnikud kaaskostjatena menetluses iseseisvalt.⁷⁸ TsMS § 207 lg 2 kohaselt ei tulene hageja või kostja toimingust kaashagejale või -kostjale õiguslikke tagajärgi, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti. See tähendab, et kohus saab õigeksvõtul põhineva otsuse teha ainult sellise kostja suhtes, kes nõuet kohtule tehtud avaldusega tunnustab.⁷⁹

2.2.10. Teistmise alus KrMS § 366 p 5 tähenduses ([1-17-3615/13](#))

Otsuses **1-17-3615/13** rõhutas kriminaalkolleegium, et KrMS § 366 p-s 5 kirjeldatud „muu olulise asjaoluna“ tuleb mõista vaid faktilisi asjaolusid, millena ei saa käsitada teist kohtuasja arutava kohtu õiguslikku hinnangut.⁸⁰

Kriminaalkolleegium juhtis tähelepanu, et alates 1. septembrist 2011 on KrMS § 366 p-s 8 sätestatud uue teistmisalusena kohtuotsuse jõustumine, millega süüdistatav mõistetakse õigeks kuriteos, milles teistetavas kriminaalasjas on kaastäideviija või osavõtja lihtmenetluses süüdi tunnustatud. KrMS § 366 p 9 näeb aga alates 1. juulist 2014 teistmisalusena ette üldmenetluses tehtud sellise kohtuotsuse jõustumise, millega tuvastatakse kuriteosündmuse puudumine, kui teistetavas asjas on isik selles kuriteosündmuses osalemise eest süüdi mõistetud. Seega on **seadusandja määratlenud teistmisalusena üksnes kohtuotsuste vahelise vastuolu, mitte aga vastuolu kohtuotsuse ja -määruse vahel. Sellest tulenevalt ei näe KrMS § 366 ette alust teistmaks kohtumäärust, millega lõpetati kriminaalmenetlus avaliku menetlushuvi puudumise tõttu.**⁸¹

2.2.11. Apellatsioonis esitatud taotluste järjekorra tähendus kriminaalmenetluse lõpetamisel mõistliku aja möödumise tõttu ([1-17-10050/74](#))

Määruses **1-17-10050/74** selgitas kolleegium, et kui kaitsja taotleb kriminaalmenetluse lõpetamist seoses mõistliku menetlusaja möödumisega ja süüdistatav on andnud lõpetamiseks

⁷⁵ RKKKo [1-16-6137/262](#), p 12.

⁷⁶ Samas, p 13. Vt viidatud RKKKo [3-1-1-89-16](#), p 47 koos viitega.

⁷⁷ Vt RKTko [2-16-7541/70](#), p 13.

⁷⁸ Vt ka RKTko [2-14-51896/235](#), p 15 ja RKTko [2-13-23176/103](#), p 14.

⁷⁹ RKKKm [1-18-7632/56](#), p 14.

⁸⁰ RKKKo [1-17-3615/13](#), p 13. Vt ka viidatud RKÜKo [3-1-2-2-11](#), p-d 39-46.

⁸¹ RKKKo [1-17-3615/13](#), p 16.

nõusoleku, siis tuleb kohtul lahendada see küsimus esmajärjekorras, sõltumata sellest, kas kaitsja taotleb lisaks menetluse lõpetamisele alternatiivselt ka süüdistatava õigeksmõistmist.⁸²

Olukorras, kus kohus tuvastab mõistliku menetlusaja nõude rikkumise ja otsustab menetluse seetõttu lõpetada, pole taotlusel süüdistatava õigeksmõistmiseks enam iseseisvat tähendust. Niisugusel juhul on menetluse jätkamine ebamõistlikust menetlusajast tingitud menetluse lõpetamise tõttu välistatud. Selles seisnebki süüdistatava ja riigi kokkulepe, mille puhul loobuvad mõlemad pooled kriminaalmenetluse lõpetamise korral KrMS § 274² lg 1 alusel süüküsimuse edasisest lahendamisest. **Alles seejärel, kui kohus leiab, et mõistlik menetlusaeg ei ole möödunud, või tuvastab, et see on küll möödunud, aga seda on võimalik heastada muul viisil kui menetluse lõpetamisega, saab ta jätkata süüküsimuse lahendamist.**⁸³

Kriminaalkolleegium selgitas lisaks, et kriminaalmenetluse lõpetamist KrMS § 274² alusel ei mõjuta see, kas süüdistatav soovib rehabiliteerimise eesmärgil menetluse jätkamist. Juhul kui kaitsepool leiab, et mõistlikku menetlusaega on ületatud ja kriminaalmenetlus tuleb sellepärast lõpetada, aga süüdistatav soovib samal ajal ka süüküsimuse lahendamist, siis on tal võimalik jätta nõusolek menetluse lõpetamiseks andmata.⁸⁴

⁸² RKKKm [1-17-10050/74](#), p 11.

⁸³ Samas.

⁸⁴ Samas, p 13.